

Οι στερεότυπες εκφράσεις ανάμεσα στη Γλωσσολογία και τη Διδακτική: το παράδειγμα της Γερμανικής ως ξένης γλώσσας

Μάριος Χρύσου
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
mchrissou@gs.uoa.gr

1. Εισαγωγή

Η Φρασεολογία ως πεδίο έρευνας των στερεότυπων εκφράσεων ή φρασεολογισμών αποτελεί έναν από τους νεότερους κλάδους της Γλωσσολογίας. Αιτία για τη μακρά απουσία συστηματικής ενασχόλησης με αυτό το γλωσσικό φαινόμενο αποτελεί το γεγονός ότι η στερεοτυπικότητα ως κύριο γνώρισμα των φρασεολογισμών τούς καθιστά δύσβατους για τα παραδοσιακά μοντέλα γλωσσικής ανάλυσης. Ωστόσο, οι φρασεολογισμοί συνιστούν καθολικό φαινόμενο των γλωσσών, διότι «η στερεοτυπικότητα όπως και η ελευθερία είναι ιδιότητες των φυσικών ανθρώπινων γλωσσών» (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη *et al.* 2006: 11). Νεότερες εμπειρικές έρευνες (Sinclair 2004 και 2008) –βασισμένες στην αξιοποίηση ευρείας βάσης γλωσσικού

υλικού– υποδεικνύουν ότι η χρήση των φρασεολογισμών είναι ιδιαίτερα συνηθισμένη τόσο στη γραπτή όσο και στην προφορική επικοινωνία. Η διαπίστωση αυτή έχει επιπτώσεις στην περιγραφή των μοντέλων και των δεικτών γλωσσομάθειας στο πλαίσιο της εκμάθησης ξένων γλωσσών: Σύμφωνα με το Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τη Γλώσσα (Συμβούλιο της Ευρώπης 2001) η φρασεολογική ικανότητα αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της γλωσσικής ικανότητας του μαθητή της ξένης γλώσσας.

Στο πλαίσιο της προαγωγής της φρασεολογικής ικανότητας στο μάθημα της Γερμανικής ως ξένης γλώσσας προκύπτουν δύο σημαντικά ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία αποτελούν τους βασικούς άξονες της παρούσας μελέτης:

- Ποιο είναι το βασικό φρασεολογικό λεξιλόγιο που πρέπει να διδάσκεται και με ποια κριτήρια προσδιορίζεται; Επίσης, από ποιους παράγοντες εξαρτάται ο κατάλληλος βηματισμός («Progression») για την συστηματική παρουσίαση του φρασεολογικού λεξιλογίου στα διδακτικά εγχειρίδια της Γερμανικής ως ξένης γλώσσας;

- Ποιες αρχές της Διδακτικής διέπουν την προαγωγή της φρασεολογικής ικανότητας και ποια διδακτική προσέγγιση είναι κατάλληλη για την αποτελεσματική κατάκτηση φρασεολογικού λεξιλογίου στο ξενόγλωσσο μάθημα;

Προτού εξεταστούν τα κεντρικά αυτά ζητήματα της Φρασεοδιδασκαλίας, είναι απαραίτητη η οριοθέτηση του ερευνητικού πεδίου της Φρασεολογίας και ο σαφής διαχωρισμός ελεύθερων και στερεότυπων λεξικών συνταγμάτων.

2. Ελεύθερα και στερεότυπα λεξικά συντάγματα

Η έρευνα των στερεότυπων εκφράσεων βρέθηκε αρχικά στο κέντρο του επιστημονικού ενδιαφέροντος στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης. Στη γερμανόφωνη γλωσσολογική έρευνα αναπτύχθηκε –μέσω του διαύλου της πρώην Ανατολικής Γερμανίας– μετά το 1970 και κυρίως κατά την δεκαετία του '80, ενώ σταδιακά αυτονομήθηκε από τον ευρύτερο κλάδο της Λεξικο-

λογίας και ανέπτυξε επιμέρους πεδία έρευνας (Fleischer 1997: 4). Το νεαρό της ηλικίας της Φρασεολογίας αποτυπώνεται στην ποικιλία που παρουσιάζει η ορολογία της¹ καθώς και στη διαφορετική οριοθέτηση του επιστημονικού αντικειμένου της. Στα κύρια χαρακτηριστικά των φρασεολογισμών, τα οποία εξετάζονται παρακάτω, ανήκουν η *πολυλεξική δομή*, η *καθιέρωση*, η *στερεοτυπικότητα*, η *λεξικοποίηση* και –ως προαιρετικό χαρακτηριστικό– ο *ιδιωματικός χαρακτήρας* (Fleischer 1997; Palm 1997; Burger 1998; Donalies 2009).

Ο *πολυλεξικός χαρακτήρας* ως τυπικό γνώρισμα των φρασεολογικών μονάδων έγκειται στη φραστική δομή των φρασεολογισμών. Στη σύστασή τους ανήκουν τουλάχιστον δύο λεξήματα, τα οποία συνήθως απαντώνται και εκτός φρασεολογισμού.² Τα συστατικά τους μπορεί να είναι λεξικά στοιχεία με αυτοτελές περιεχόμενο όπως το ρήμα, το ουσιαστικό, το επίθετο και το επίρρημα ή/και γραμματικά στοιχεία ως κλειστή κατηγορία λεξημάτων που σηματοδοτούν σχέσεις όπως οι σύνδεσμοι, οι

-
1. Η ποικιλία όρων στον επιστημονικό κλάδο της Φρασεολογίας δεν αποτελεί απαραίτητα μειονέκτημα, με την προϋπόθεση ότι δεν δημιουργεί ασάφειες και επικαλύψεις στο χαρακτηρισμό διακριτών γλωσσικών φαινομένων, αλλά αντανακλά τα ποικίλα χαρακτηριστικά που διέπουν το φρασεολογικό λεξιλόγιο. Για αυτό το λόγο χρησιμοποιούνται στην παρούσα μελέτη οι όροι «φρασεολογισμός», «φρασεολογική μονάδα», «στερεότυπη έκφραση», «στερεότυπο λεξικό σύνταγμα», «λεξικοποιημένη φράση», «πολυλεξικό σύνταγμα» με την ίδια σημασία. Ο όρος «φρασεολογισμός» προτιμάται λόγω της διεθνούς του διάδοσης σε σχέση με τον όρο «ιδιωτισμός», ο οποίος συναντάται συχνά στην ελληνική φρασεολογική έρευνα. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην διεθνή φρασεολογική έρευνα χρησιμοποιείται με αυξητικές τάσεις ο όρος «φράσημα» («Phrasem») καθ' αναλογία με τους όρους άλλων επιπέδων της γλωσσολογικής έρευνας όπως φώνημα, μόρφημα και λέξημα. Ωστόσο, η χρήση του στη νεότερη φρασεολογική έρευνα μπορεί να χαρακτηριστεί ως πληθωρική, διότι άλλοτε αναφέρεται στο σύνολο (Ettinger 2011: 232) και άλλοτε στον πυρήνα του φρασεολογικού λεξιλογίου (Burger *et al.* 2007: 3).
 2. Εξάιρεση αποτελούν τα «μη ενεργά συστατικά» (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη *et al.* 2006: 86), τα οποία δεν χρησιμοποιούνται εκτός φρασεολογικής μονάδας, π. χ. το συστατικό *άψε* στη στερεότυπη έκφραση *στο άψε σβήσε*.

προθέσεις, τα άρθρα και οι αντωνυμίες. Προκύπτουν σύμφωνα με τον Burger (1998: 15) τρεις δυνατότητες συνδυασμού των συστατικών των φρασεολογικών μονάδων

- Συνδυασμός μόνο λεξικών στοιχείων (*αδύναμος κρίκος, ακατάσχετη αιμορραγία*).
- Συνδυασμός λεξικών και γραμματικών στοιχείων (*από κούνια, με εγκάρδιους χαιρετισμούς*).
- Συνδυασμός μόνο γραμματικών στοιχείων (*ως εκ τούτου, εκτός εαυτού*).³

Τα παραπάνω παραδείγματα υποδεικνύουν ότι οι φρασεολογισμοί αποτελούν όρους της πρότασης με συγκεκριμένη συντακτική λειτουργία, π.χ. το στερεότυπο σύνταγμα *από κούνια* κατέχει θέση επιρρηματικής φράσης στην πρόταση, στην οποία εμφανίζεται. Ωστόσο, φρασεολογικές μονάδες συνιστούν και ολοκληρωμένες προτάσεις όπως οι παροιμίες και τα γνωμικά, ενώ σύμφωνα με τον Burger (1998: 15) φρασεολογισμούς αποτελούν επίσης σύντομα κείμενα που υπερβαίνουν το επίπεδο της πρότασης, τα οποία συχνά αποστηθίζονται και αποτελούν κτήμα μιας γλωσσικής κοινότητας, π.χ. τυποποιημένα κείμενα δημοσίων εγγράφων ή ευρέως διαδεδομένα ποιήματα.

Ειδοποιό γνώρισμα των φρασεολογικών μονάδων αποτελεί επίσης η *καθιέρωση*, ο συμβατικός χαρακτήρας, ο οποίος σχετίζεται με τη διάδοσή τους. Ανήκουν στη γλωσσική συνείδηση (ενός μέρους) των ομιλητών μίας γλωσσικής κοινότητας, η οποία σύμφωνα με τον Burger (1998: 16) ορίζεται με γεωγραφικά ή κοινωνιογλωσσολογικά κριτήρια, π.χ. σε μία διάλεκτο ή σε μία κοινωνιόλεκτο. Συνεπώς, ένα στερεότυπο λεξικό

3. Σύμφωνα με τον Fleischer (1997: 29) –και σε αντιδιαστολή με τον Burger (1998: 15)– ο συνδυασμός λεξικών και γραμματικών στοιχείων συγκροτεί την ελάχιστη μορφή ενός φρασεολογισμού, ενώ ο συνδυασμός μόνο γραμματικών στοιχείων δεν ανήκει στο χώρο της Φρασεολογίας. Ωστόσο, η άποψη του Burger εμφανίζεται ως πιο επίκαιρη λόγω της αυξανόμενης επιρροής της Γλωσσολογίας Σωμάτων Κειμένων στη φρασεολογική έρευνα και βασίζεται στο κριτήριο της συμφραστικότητας, δηλ. της παγίωσης σε μία σταθερή μορφή λόγω της συχνής συνεμφάνισης στο λόγο.

σύνταγμα μπορεί να απαντάται συχνά σε μία διάλεκτο, σε μία κοινωνιόλεκτο, σε μία ειδική γλώσσα ή στη γλώσσα των νέων.

Η *στερεοτυπικότητα* (ή ακεραιότητα ή σταθερότητα) ως χαρακτηριστικό των φρασεολογισμών έγκειται στην παγίωση μιας φράσης σε μία σταθερή διάταξη. Η παγίωση σχετίζεται με τους περιορισμούς συνεμφάνισης των συστατικών του φρασεολογισμού και την «αυξημένη εσωτερική συνοχή του συντάγματος σαν ενιαίου όλου» (Μότσιου 1987: 249). Σε αντίθεση με τη σύνταξη, όπου οι γλωσσικές μορφές κατασκευάζονται από τον ομιλητή κατά την επικοινωνιακή πράξη και «αποτελούν προϊόντα της παραγωγικής του δραστηριότητας» (Μότσιου 1987: 235), στο λεξιλόγιο είναι διαθέσιμα ακέραια πολυλεξικά συντάγματα. Η χρήση τους στο λόγο συνάδει με περιορισμούς, οι οποίοι δεν υφίστανται εκτός φρασεολογικής μονάδας (Burger *et al.* 1982: 63) και μειώνουν την πρωτοβουλία του ομιλητή δεσμεύοντας τις ελεύθερες επιλογές του σε επίπεδο συντάγματος και παραδείγματος. Αυτό σημαίνει ότι τόσο η δυνατότητα συνδυασμού με άλλα λεξήματα σε συνταγματικό επίπεδο, όσο και αντικατάστασης των συστατικών ενός φρασεολογισμού από άλλα λεξήματα σε επίπεδο παραδείγματος είναι περιορισμένες. Η στερεοτυπικότητα των στερεότυπων εκφράσεων έγκειται συχνά στην περιορισμένη δυνατότητα γραμματικών μετασχηματισμών («*transformationelle Defektivität*» σύμφωνα με τον Fleischer 1997: 49). Έτσι, δεν είναι εφικτή η συνταγματική διεύρυνση του φρασεολογισμού *βρίσκομαι στον έβδομο ουρανό* με τον τύπο **βρίσκομαι ανάμεσα στον έβδομο και τον όγδοο ουρανό* ή η παραδειγματική αντικατάσταση ενός συστατικού με μία συνώνυμη μορφή (π.χ. η αντικατάσταση του συστατικού *καράβια* με το συνώνυμο λέξημα *πλοία* στη στερεότυπη έκφραση *βούλιαξαν τα καράβια σου;*), χωρίς να απωλέσει το λεξικό σύνταγμα τον φρασεολογικό χαρακτήρα ή τουλάχιστον χωρίς να ενεργοποιηθεί η κυριολεκτική σημασία του συντάγματος. Το ίδιο ισχύει και για τους μετασχηματισμούς της παθητικοποίησης και ονοματοποίησης, οι οποίοι είναι συνηθισμένοι στα ελεύθερα λεξικά συντάγματα. Συνεπώς, οι φρασεολογισμοί

μπορούν να χαρακτηριστούν ως τυποποιημένες εκφράσεις, ως «κλειστοί συνδυασμοί λέξεων» (Δημοπούλου 2012: 773), με σημασιολογική-δομική ακεραιότητα. Η στερεότυπη λεξική τους σύσταση αιτιολογεί τον χαρακτηρισμό τους ως «λεξιλογικές ακολουθίες με λίγο-πολύ δεσμευτικό χαρακτήρα ως προς τη συνεμφάνιση των μελών τους» (ό.π.). Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των επιλογών και τη συνακόλουθη «αύξηση των περιορισμών που επιβάλλονται στον ομιλητή» (Μότσιου 1987: 240).

Ωστόσο, η σταθερή φραστική δομή των φρασεολογικών μονάδων δεν αποτελεί απόλυτο μέγεθος σύμφωνα με τους Burger *et al.* (1982: 67): Ορισμένοι φρασεολογισμοί εμφανίζουν μια σχετική ποικιλία στη μορφή, χωρίς αυτές να συνεπάγονται την απώλεια της φρασεολογικής σημασίας. Πρόκειται συνεπώς για μία μερική παγίωση της μορφής, η οποία εμπεριέχει περιορισμένες δυνατότητες επιλογής, όπως φαίνεται από τα παραδείγματα *δε δέχομαι / δε σηκώνω μύγα στο σπαθί μου και κάνω / κρατάω μούτρα σε κάποιον*. Το ίδιο ισχύει και για τις εκούσιες τροποποιήσεις φρασεολογικών μονάδων στο κείμενο με στόχο την επίτευξη ενός συγκεκριμένου υφολογικού αποτελέσματος. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της μερικής αποπαγίωσης μίας στερεότυπης έκφρασης, η οποία, μολονότι τροποποιείται, διατηρεί την αναφορά στον αρχικό φρασεολογισμό, όπως φαίνεται από τα παρακάτω παραδείγματα της τροποποιημένης χρήσης της στερεότυπης φράσης *το μαύρο πρόβατο* π.χ.:

«Μαύρο στα πρόβατα!» (ΤΑ ΝΕΑ, 10-10-1998, κωδικός άρθρου: A16262N122).

«Η κατάληψη στο ελληνικό περίπτερο με μαύρα και κόκκινα πρόβατα, για καλύτερες συνθήκες “αλληλοσφαγής”.» (ΤΑ ΝΕΑ, 06-05-1998, κωδικός άρθρου: A16129N542).

Στενά συνυφασμένη με το χαρακτηριστικό της σταθερότητας είναι η ιδιότητα της *λεξικοποίησης*, δηλ. η συμπεριφορά των φρασεολογισμών ως εκτεταμένες συνταγματικές μορφές του λεξικού, ως «λεξικοποιημένες δομές» (Δημοπούλου 2012:

774), οι οποίες υπάρχουν στο σύστημα ως «έτοιμα συντάγματα» (Μότσιου 1987: 235). Η παγίωση της λεξικής δομής τους συνεπάγεται –σε γνωσιακό επίπεδο– την απομνημόνευσή τους ως ενιαίες πολυλεξικές ενότητες, οι οποίες «δεν δημιουργούνται κάθε φορά ως στοιχεία του εκφωνήματος, αλλά βρίσκονται στη διάθεση του ομιλητή ως έτοιμες μονάδες» (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη *et al.* 2006: 95), και ανακαλούνται αυτοματοποιημένα από το νοητικό λεξικό ως αυτόνομα, αδιαίρετα φραστικά λεξήματα. Αυτό σημαίνει ότι οι στερεότυπες εκφράσεις –σε αντίθεση με τις γλωσσικές μορφές που συγκροτούνται από τον ομιλητή κατά τη χρήση– δεν κατασκευάζονται κατά τη διαδικασία της ομιλίας, αλλά «επιλέγονται ως σύνταγμα, βάσει των παραδειγματικών σχέσεων τους με τα άλλα μέλη του λεξιλογικού συστήματος» (Μότσιου 1987: 251) και αναπαράγονται σαν έτοιμες συνταγματικές ενότητες» (ό.π.: 237), ως αδιάσπαστες πολυλεξικές δομές. Σε αυτό αναφέρεται η έννοια της «επαναληπτικότητας» («wiederholte Rede» σύμφωνα με τον Coseriu 1981: 195) καθώς ο συνακόλουθος χαρακτηρισμός των φρασεολογικών μονάδων ως «επαναλήψεις» (Donalies 2009: 11), οι οποίες βρίσκονται στον αντίποδα της συνειδητής δραστηριότητας παραγωγής ελεύθερων λεξικών συνταγμάτων. Υπό αυτή την έννοια οι φρασεολογισμοί συνιστούν λεξικές εκφράσεις ή φραστικά λεξήματα, τα οποία συγκροτούνται από το λεξικό και όχι από τη σύνταξη.

Προαιρετικό στοιχείο των φρασεολογικών μονάδων αποτελεί ο *ιδιωματικός χαρακτήρας*. Η σημασία των ιδιωματικών στερεότυπων εκφράσεων, οι οποίες αποτελούν ειδική κατηγορία των φρασεολογισμών, δεν συγκροτείται αθροιστικά από τη σημασία των επιμέρους συστατικών τους, αλλά εμφανίζει εννοιολογική ακεραιότητα. Έτσι, η σημασία των φρασεολογισμών *χαλάω τον κόσμο και Όπως στρώσεις, θα κοιμηθείς*, παρουσιάζει συνθετικό χαρακτήρα, ο οποίος δεν βρίσκεται σε άμεση σχέση με την κυριολεκτική σημασία των συστατικών τους.⁴ Η «μείω-

4. Σχετικά με τις διαφορετικές εκφάνσεις της ιδιωματικότητας (ή συνθετι-

ση της σημασιολογικής αυτοτέλειας των συστατικών» οδηγεί σε ασυμμετρία ανάμεσα στη μορφή (σημαίνον) και το περιεχόμενο (σημαινόμενο) των ιδιωματικών φρασεολογικών εκφράσεων (Μότσιου 1987: 251). Αυτό σημαίνει ότι η «δομική διαφάνεια και η αναλυσιμότητα της μορφής δεν βρίσκουν αντιστοιχία στο επίπεδο του περιεχομένου» διότι όπως «και η λέξη συνδέονται με ένα σταθερό αντικείμενο αναφοράς» (ό.π.). Παρατηρείται συνεπώς –σε ένα βαθμό– μία σημασιολογική αδιαφάνεια, δηλ. μια απουσία αιτιολογικού δεσμού ανάμεσα στη συνολική τους σημασία και την επιμέρους σημασία των συστατικών τους. Από αυτή την άποψη οι ιδιωματικές στερεότυπες εκφράσεις μπορούν να χαρακτηριστούν ως δευτερεύοντα γλωσσικά σημεία. Ωστόσο, δεν υφίσταται πλήρης σημασιολογική αδιαφάνεια, διότι συχνά είναι ορατός ο αιτιολογικός δεσμός ανάμεσα στη συνολική τους σημασία και την επιμέρους σημασία των συστατικών τους. Σύμφωνα με τον Stöckl (2004: 160) οι φρασεολογισμοί δεν αποτελούν «μονολιθικές» και από σημασιολογική άποψη πλήρως αδιαφανείς μονάδες, εφόσον τα συστατικά τους διατηρούν σύμφωνα με τον Burger (1998: 68) συχνά ένα βαθμό «σημασιολογικής αυτονομίας». Επομένως, τα συστατικά των φρασεολογικών μονάδων με ιδιωματικό χαρακτήρα διατηρούν κατά κανόνα μια μερική σημασιολογική αυτονομία, εμφανίζουν σε επίπεδο συστήματος διπλή κωδικοποίηση της σημασίας και εμπεριέχουν ανάλογα με τα κειμενικά συμφραζόμενα τη δυνατότητα πραγμάτωσης της φρασεολογικής ή της κυριολεκτικής ανάγνωσης. Ειδική περίπτωση αποτελούν τα λογοπαίγνια με τη χρήση στερεότυπων εκφράσεων, στα οποία πραγματώνονται συνειδητά και ταυτόχρονα η φρασεολογική και η κυριολεκτική σημασία με στόχο την επίτευξη ενός συγκεκριμένου υφολογικού αποτελέσματος.

Ο ιδιωματικός χαρακτήρας αποτελεί ένα διαβαθμισμένο γνώρισμα. Όπως και η στερεοτυπικότητα έτσι και ο ιδιωματι-

κότητας σύμφωνα με τις Αναστασιάδη-Συμεωνίδη *et al.* 2006: 14) όπως η μεταφορά, η μετωνυμία, η διεύρυνση ή η εξειδίκευση της σημασίας βλ. Palm (1997: 12-13).

κός χαρακτήρας επιδέχονται σύμφωνα με τις Αναστασιάδη-Συμεωνίδη *et al.* (2006: 14) «κλιμάκωση πάνω σε ένα συνεχές του οποίου ο ένας πόλος ορίζεται από το σημείο με τους περισσότερους περιορισμούς και ο άλλος με την μεγαλύτερη ελευθερία». Έτσι, οι φρασεολογισμοί *δεν πειράζω (ούτε) μυρμήγκι και λάμπω με την απουσία μου* εμφανίζουν μόνο εν μέρει ιδιωματικό χαρακτήρα, εφόσον τα συστατικά τους *δεν πειράζω και με την απουσία μου* –σε αντίθεση με τα υπόλοιπα συστατικά– διατηρούν την κυριολεκτική σημασία τους και δεν παρουσιάζουν σημασιολογική απόκλιση από τη σημασία τους εκτός φρασεολογισμού. Ωστόσο, μεγάλο μέρος στερεότυπων εκφράσεων δεν παρουσιάζει ιδιωματικό χαρακτήρα –ή εμφανίζει ελάχιστη σημασιολογική απόκλιση–, αλλά χαρακτηρίζεται από δομική ακεραιότητα λόγω της συχνής συνεμφάνισης στο λόγο, π.χ. *φακοί επαφής, τρόπος ζωής*. Αυτοί οι φρασεολογισμοί ονομάζονται λεξικές συνάψεις ή συμφράσεις («Kollokationen» σύμφωνα με τον Burger 1998: 50) και σημειώνουν το όριο ανάμεσα στα ελεύθερα και τα δεσμευμένα λεξικά συντάγματα. Είναι αξιοσημείωτο ότι το όριο αυτό δεν είναι πάντα σαφές –ένα φαινόμενο όχι ασυνήθιστο κατά την διάκριση και την ταξινόμηση γλωσσικών φαινομένων. Η ρευστότητα των ορίων ανάμεσα στα ελεύθερα και τα στερεότυπα λεξικά συντάγματα σηματοδοτεί τη δυναμική ανάμεσα στο λεξικό και τη σύνταξη.⁵

Αποτιμώντας συνολικά την εξέλιξη της φρασεολογικής έρευνας διαφαίνεται μία μετατόπιση του αντικειμένου της: Ενώ αρχικά βρέθηκε στο επίκεντρο του ερευνητικού ενδιαφέροντος η σημασιολογική ιδιαιτερότητα των ιδιωματικών φρά-

5. Με εξαίρεση έναν διακριτό πυρήνα λεξικών συνταγμάτων, τα οποία κωδικοποιούνται είτε σε επίπεδο λεξικού ως στερεότυπα φραστικά λεξήματα είτε σε επίπεδο σύνταξης ως ελεύθερα λεξικά συντάγματα, τα όρια ανάμεσα στο λεξικό και τη σύνταξη είναι ρευστά. Από αυτή την προοπτική δεν φαίνεται να είναι πλέον λειτουργική η αυστηρή παραδοσιακή διχοτόμηση ανάμεσα στο λεξικό και την σύνταξη, όσο η εστίαση στις διεπαφές τους. Σχετικά με τη θέση των λεξικών συνάψεων στη Φρασεολογία και την προβληματική της διεύρυνσης των ορίων της βλ. Chrissou (2012: 44-50).

σεων, στρέφεται η Φρασεολογία σταδιακά στο φαινόμενο της συμφραστικότητας, η οποία είναι στενά συνυφασμένη με το χαρακτηριστικό της ακεραιότητας που χαρακτηρίζει τις φρασεολογικές μονάδες (Granger *et al.* 2008; Konecny 2010; Möhring 2011). Σε αυτή την διεύρυνση του επιστημονικού αντικειμένου της Φρασεολογίας συντελεί η ολοένα αυξανόμενη χρήση ψηφιακών σωμάτων κειμένων στο πλαίσιο εμπειρικών μελετών (βλ. Sinclair 2004 και 2008), οι οποίες υποδεικνύουν ότι η δέσμευση που συνάδει με την παγίωση των φρασεολογικών μονάδων δεν αποτελεί παρέκκλιση από τη γλωσσική νόρμα, αλλά βασικό χαρακτηριστικό του συστήματος.

3. Φρασεοδιδασκτική

Η ταχεία εξέλιξη της Φρασεοδιδασκτικής ως εφαρμοσμένου επιστημονικού πεδίου της Φρασεολογίας –κυρίως μετά το 1990– οφείλεται στην εστίαση στον σημαντικό ρόλο του φρασεολογικού λεξιλογίου στην προφορική και γραπτή επικοινωνία. Σύμφωνα με τον Ehrhardt (2014: 11-12) και τις Αναστασιάδη-Συμεωνίδη *et al.* (2006: 89-94) η συχνότητα χρήσης των στερεότυπων εκφράσεων σε ποικίλα κειμενικά είδη και υφολογικά επίπεδα είναι υψηλή. Συχνά μάλιστα παρουσιάζουν «υψηλό πληροφοριακό περιεχόμενο» (ό.π.: 90) και αναλαμβάνουν κεντρικό ρόλο στην κωδικοποίηση του νοήματος. Επίσης, προσελκύουν το ενδιαφέρον του μαθητή και τον δραστηριοποιούν, ενώ λόγω των ιδιαιτεροτήτων τους σε επίπεδο μορφής και περιεχομένου αποτελούν κατάλληλα ερεθίσματα για την προαγωγή της γλωσσικής επίγνωσης. Επιπλέον, προσφέρουν κατάλληλα ερεθίσματα για την εφαρμογή και την εξάσκηση στρατηγικών κατανόησης, ενώ συμβάλλουν αποτελεσματικά στην προαγωγή της γλωσσικής ικανότητας στη μητρική και την πρώτη ξένη γλώσσα καθώς και στη διαπολιτισμική εκπαίδευση προσφέροντας ερεθίσματα για την (συγκριτική) εστίαση σε πολιτισμικά στοιχεία. Τέλος, η φρασεολογική ικανότητα αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της λεξιλογικής και κοινωνιογλωσσικής ικανότητας του μαθητή της ξένης γλώσσας.

Η Φρασεοδιδασκτική βασίζεται σε ερευνητικά πορίσματα της Γλωσσοδιδασκτικής καθώς και της Γλωσσολογίας Σωμάτων Κειμένων. Εστιάζει στα εξής ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία βρίσκονται στο επίκεντρο της παρούσας μελέτης:

1. Ποιο φρασεολογικό λεξιλόγιο πρέπει να διδάσκεται στο μάθημα της ξένης γλώσσας; Βασικό ερευνητικό μέλημα της Φρασεοδιδασκτικής αποτελεί ο εμπειρικά τεκμηριωμένος καθορισμός ενός βασικού φρασεολογικού λεξιλογίου (φρασεολογικού μίνιμουμ), το οποίο αποτυπώνει την πραγματική χρήση φρασεολογισμών στην καθημερινή επικοινωνία και συνεπώς έχει υψηλή επικοινωνιακή αξία. Στην παρούσα μελέτη αναλύονται αρχικά οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για τον προσδιορισμό ενός βασικού φρασεολογικού λεξιλογίου για το μάθημα της ξένης γλώσσας –για τον σκοπό αυτό επιλέγεται ως παράδειγμα η Γερμανική ως ξένη γλώσσα. Ακολουθώς, επιχειρείται μία ταξινόμηση των σημαντικότερων στερεότυπων εκφράσεων του φρασεολογικού μίνιμουμ με βάση λειτουργικά κριτήρια, η οποία αποτυπώνει τα κεντρικά πεδία νοήματος που κωδικοποιούν οι συχνότερες και πιο δόκιμες φρασεολογικές μονάδες της Γερμανικής.

2. Ποιο διδακτικό μοντέλο και ποιες στρατηγικές μάθησης ευνοούν την αποτελεσματική κατάκτηση του φρασεολογικού λεξιλογίου στο μάθημα της ξένης γλώσσας; Σε αυτό το πλαίσιο διερευνώνται –από παιδαγωγική και διδακτική άποψη– κατάλληλες δυνατότητες για τη συστηματική προαγωγή της φρασεολογικής ικανότητας στο μάθημα της ξένης γλώσσας.

3.1 Το βασικό φρασεολογικό λεξιλόγιο και οι γλωσσικές λειτουργίες του

Στη φρασεολογική βιβλιογραφία ασκείται από τις αρχές της δεκαετίας του '90 κριτική στα γλωσσικά εγχειρίδια εκμάθησης της Γερμανικής ως ξένης γλώσσας λόγω της έλλειψης εμπειρικής τεκμηρίωσης για το φρασεολογικό υλικό που επιλέγουν (Kühn 1992: 172; Hessky 1992: 161 και 2007: 12; Jesenšek 2007: 20; Āurĉo 2007: 169, 170; Ettinger 2007: 901; Jazbec *et*

al. 2012: 167). Η κριτική επικεντρώνεται στην τυχαία επιλογή φρασεολογικού υλικού, η οποία στερείται εμπειρικής τεκμηρίωσης, διότι δεν βασίζεται σε κριτήρια που αντικατοπτρίζουν την πραγματική χρήση της γλώσσας στην καθημερινή επικοινωνία. Αντ' αυτού, στα γλωσσικά εγχειρίδια επιλέγονται συχνά φρασεολογικές μονάδες με ιδιωματικό χαρακτήρα ή με συγκεκριμένα συστατικά (π.χ. μέλη του σώματος), εγείροντας την εντύπωση ότι ως κριτήριο για την επιλογή τους λειτουργεί περισσότερο το στοιχείο της ψυχαγωγίας και λιγότερο η επικοινωνιακή τους αξία.⁶ Αιτία για την ανεπάρκεια αυτή αποτελεί η μακροχρόνια απουσία εμπειρικών ερευνητικών πορισμάτων για τον καθορισμό ενός βασικού φρασεολογικού λεξιλογίου. Ωστόσο, σχετικές εμπειρικές μελέτες υποδεικνύουν ότι ο προσδιορισμός ενός βασικού λεξιλογίου μπορεί να στηριχθεί σε στατιστική μεθοδολογία (σχετικά με ένα παροιμιολογικό μίνιμουμ βλ. Baur *et al.* 1996, ενώ για ένα βασικό λεξιλόγιο λεξικών συνάψεων βλ. Möhring 2011: 33). Είναι σαφές ότι η έννοια της βασικότητας αποτελεί μία θεωρητική «κατασκευή» του ερευνητή και ότι τα αποτελέσματα της έρευνας για τον καθορισμό του βασικού φρασεολογικού λεξιλογίου βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με τα κριτήρια, με τα οποία ορίζεται η βασικότητα.

Μία αξιόλογη πρόταση για τον προσδιορισμό ενός βασικού φρασεολογικού λεξιλογίου καταθέτουν οι Hallsteinsdóttir *et al.* (2006) συνδέοντας την έννοια της βασικότητας με τη συχνότητα εμφάνισης φρασεολογισμών σε σώματα κειμένων (ποσοτικό κριτήριο) καθώς και με την (δια)υποκειμενική εκτίμηση των φρασεολογικών μονάδων (ποιοτικό κριτήριο) από ένα ικανό πληθυσμό φυσικών ομιλητών. Μεθοδολογικά αποδελτι-

6. Είναι σαφές ότι το στοιχείο της ψυχαγωγίας συνάδει με υψηλό βαθμό δραστηριοποίησης του μαθητή. Σύμφωνα με τον Ehrhardt (2014: 19) οι μαθητές δείχνουν κατά κανόνα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις στερεότυπες εκφράσεις, προφανώς λόγω της εικονικότητας και της υφολογικής ποικιλίας που παρουσιάζουν συχνά. Ωστόσο, το στοιχείο της ψυχαγωγίας είναι απαραίτητο να υποστηρίζεται από τον εμπειρικά τεκμηριωμένο καθορισμό επικοινωνιακά χρήσιμου φρασεολογικού λεξιλογίου.

ώνουν περίπου 6000 φρασεολογικές μονάδες από λεξικά που απευθύνονται σε μαθητές της Γερμανικής ως ξένης γλώσσας⁷ και τις εξετάζουν αρχικά από ποσοτική άποψη ανιχνεύοντας τη συχνότητα εμφάνισής τους στα αυθεντικά σώματα κειμένων του πανεπιστημίου της Λειψίας (<http://www.wortschatz.uni-leipzig.de>). Ωστόσο, η ποσοτική διερεύνηση, η οποία διεξάγεται σε δύο φάσεις (2003 και 2005)⁸, δεν εξασφαλίζει από μόνη της αξιόπιστα αποτελέσματα, εφόσον υπόκειται σε περιορισμούς που σχετίζονται με τη σύνθεση των σωμάτων κειμένων.⁹ Ακολουθεί συνεπώς η ποιοτική διερεύνηση των αποδελτιωμένων φρασεολογισμών, κατά την οποία οι ερευνητές καταγράφουν με την βοήθεια ερωτηματολογίων την άποψη 101 φυσικών ομιλητών της Γερμανικής σχετικά με το εάν γνωρίζουν και χρησιμοποιούν ενεργά τις 1112 στερεότυπες εκφράσεις, οι οποίες

-
7. Σε αυτούς συμπεριλαμβάνονται δόκιμες φρασεολογικές μονάδες της Γερμανικής σύμφωνα με την έρευνα του Dobrovol'skij (1997).
 8. Κατά το έτος 2005 αριθμούσαν τα σώματα κειμένων του Πανεπιστημίου της Λειψίας περίπου 500 εκατομμύρια λέξεις (tokens), ενώ πλέον αριθμεί πάνω από 1,5 δισεκατομμύρια λέξεις.
 9. Η ποσοτική διερεύνηση των αποδελτιωμένων φρασεολογικών μονάδων υπόκειται στους εξής περιορισμούς, οι οποίοι περιορίζουν την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων της μελέτης των Hallsteinsdóttir *et al.* (2006):
 - Εξετάζονται μόνο φρασεολογισμοί που λημματογραφούνται σε ένα σχετικά μικρό αριθμό λεξικών.
 - Τα αποτελέσματα της ποσοτικής διερεύνησης συνδέονται άμεσα με τον τρόπο αναζήτησης των φρασεολογισμών στα σώματα κειμένων και δεν εξασφαλίζει την ανεύρεση πιθανών ποικιλιών των φρασεολογικών μονάδων που αναζητήθηκαν.
 - Κατά την ποσοτικοποίηση δεν εξετάζεται, εάν η χρήση των λεξικών συνταγμάτων που αναζητήθηκαν στα σώματα κειμένων πραγματώνουν στα κειμενικά συμφραζόμενα την φρασεολογική ή την κυριολεκτική σημασία τους.
 - Τα σώματα κειμένων του Πανεπιστημίου της Λειψίας συγκροτούνται από γραπτά κείμενα με αποτέλεσμα να μην αντικατοπτρίζουν τη χρήση στερεότυπων εκφράσεων στην προφορική επικοινωνία.
 Οι περιορισμοί αυτοί καθιστούν αναγκαίο τον έλεγχο των αποτελεσμάτων της συγκεκριμένης έρευνας στο πλαίσιο μελλοντικών μελετών που στηρίζονται σε ευρύτερη και πιο αντιπροσωπευτική βάση γλωσσικού υλικού.

εμφανίζονται με υψηλή συχνότητα στα σώματα κειμένων. Με αυτό τον τρόπο εντοπίζονται οι πιο δόκιμες, δηλ. οι πιο γνωστές και καθιερωμένες, φρασεολογικές μονάδες της Γερμανικής. Τέλος, ιεραρχούνται με βάση τόσο τη συχνότητα χρήσης στο λόγο (ποσοτικό κριτήριο) όσο και την δοκιμότητα σύμφωνα με την εκτίμηση των ομιλητών (ποιοτικό κριτήριο). Η ιεραρχημένη λίστα των στερεότυπων εκφράσεων που προκύπτει (142 από αυτές ανήκουν στον πυρήνα του φρασεολογικού μίνιμουμ¹⁰) αποτελεί μία αξιόλογη πρώτη προσέγγιση για τον ορισμό ενός βασικού φρασεολογικού λεξιλογίου και ένα σημαντικό εργαλείο για τη στοχευμένη προαγωγή της φρασεολογικής ικανότητας στη βάση κατάλληλου φρασεολογικού υλικού στο μάθημα της ξένης γλώσσας. Προϋπόθεση αποτελεί ασφαλώς η υιοθέτηση του φρασεολογικού μίνιμουμ από τους εκδοτικούς οίκους των διδακτικών εγχειριδίων ως βάση για την κατάλληλη επιλογή στερεότυπων εκφράσεων στο μάθημα της Γερμανικής ως ξένης γλώσσας.

Στο πλαίσιο μελλοντικών ερευνών το φρασεολογικό μίνιμουμ χρήζει προσαρμογής στις εκάστοτε συνθήκες διδασκαλίας, διότι σύμφωνα με την Hallsteinsdóttir (2011: 11) δεν λαμβάνει υπόψη τη μητρική γλώσσα, το επίπεδο γλωσσομάθειας και τους μαθησιακούς στόχους του μαθητή. Από αυτές τις παραμέτρους εξαρτάται ο προσδιορισμός του κατάλληλου βηματισμού για την παρουσίασή τους στα εγχειρίδια της Γερμανικής ως ξένης γλώσσας ανά επίπεδο γλωσσομάθειας. Προς αυτή την κατεύθυνση θα πρέπει στο πλαίσιο μελλοντικών μελετών να προσδιοριστεί ο βαθμός δυσκολίας των στερεότυπων εκφράσεων του βασικού φρασεολογικού λεξιλογίου, ο οποίος εξαρτάται από τον βαθμό της διαγλωσσικής ισοδυναμίας/απόκλισης ανάμεσα στις φρασεολογικές μονάδες του μίνιμουμ της Γερμανικής και των αντίστοιχων λεξικών συνταγμάτων της Ελληνικής.¹¹

10. Για τον πυρήνα του βασικού φρασεολογικού λεξιλογίου βλ. το παράρτημα του άρθρου των Hallsteinsdóttir *et al.* (2006) στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.linguistik-online.de/27_06/hallsteinsdottir_et_al.html.

11. Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η μερική ισοδυναμία δημιουργεί –λόγω

Ένα επιπλέον κριτήριο για τον καθορισμό του κατάλληλου βηματισμού αποτελεί ο προσδιορισμός της γλωσσικής λειτουργίας, την οποία επιτελούν οι στερεότυπες εκφράσεις του φρασεολογικού μίνιμουμ.¹² Ο συσχετισμός φρασεολογισμών και γλωσσικών λειτουργιών μπορεί να αναδείξει τις κεντρικές γλωσσικές λειτουργίες που κωδικοποιούν οι πιο συχνοί και δόκιμοι φρασεολογισμοί της Γερμανικής και να αποτελέσει βάση για την πιο αποτελεσματική παρουσίαση φρασεολογικού λεξιλογίου στα εγχειρίδια της Γερμανικής ως ξένης γλώσσας. Προς αυτή την κατεύθυνση επιχειρείται στην παρούσα μελέτη η αντιστοίχιση του βασικού φρασεολογικού λεξιλογίου με τις γλωσσικές λειτουργίες που πραγματώνει, οι οποίες συνδέονται με την εκφορά συγκεκριμένων λεκτικών πράξεων και συνεπώς με την επίτευξη συγκεκριμένων επικοινωνιακών στόχων. Για αυτόν

των μικρών διαγλωσσικών διαφορών– επιπρόσθετες δυσκολίες κατά την εκμάθηση των ξενόγλωσσων φρασεολογισμών, και απαιτεί επομένως κατάλληλη διδακτική εστίαση. Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται σε περιπτώσεις διαγλωσσικών ασυμμετριών σε επίπεδο περιεχομένου. Έτσι, η σημασία του φρασεολογισμού *μικρά ψάρια* δεν αντιστοιχεί πλήρως στο περιεχόμενο της στερεότυπης έκφρασης *kleine Fische* στη Γερμανική, η οποία εμφανίζει σύμφωνα με το DUDEN 11 ευρύτερη σημασία («Dinge, die nicht ins Gewicht fallen; Kleinigkeiten»).

12. Σύμφωνα με τον Burger (1998: 186-187) πολλοί φρασεολογισμοί κωδικοποιούν γλωσσικές λειτουργίες που συνδέονται με την εκφορά συγκεκριμένων λεκτικών πράξεων. Ένα από διδακτική άποψη ενδιαφέρον εγχείρημα θα ήταν η αντιστοίχιση των στερεότυπων εκφράσεων του φρασεολογικού μίνιμουμ με τις γλωσσικές λειτουργίες που επιτελεί *ανά επίπεδο γλωσσομάθειας*. Στο «Profile Deutsch» (Glaboniat et al. 2005) και στο Ενιαίο Πρόγραμμα Σπουδών για τις Ξένες Γλώσσες (ΕΠΣ-ΞΓ) (2011) αναφέρονται οι γλωσσικές λειτουργίες (λεκτικές πράξεις, επικοινωνιακοί στόχοι) που είναι σε θέση να πραγματώνει ο μαθητής ανά επίπεδο γλωσσομάθειας – με βάση το λεξιλόγιο που αντιστοιχεί στο εκάστοτε επίπεδο, – χωρίς ωστόσο να γίνεται ιδιαίτερη αναφορά σε φρασεολογικό λεξιλόγιο. Εάν ληφθεί υπόψη ότι οι γλωσσικές λειτουργίες πραγματώνονται ανάλογα με την επικοινωνιακή κατάσταση και τις στάσεις των ομιλητών με λεξιλόγιο διαφορετικού βαθμού δυσκολίας, είναι σαφές ότι η κατηγοριοποίηση των στερεότυπων εκφράσεων του φρασεολογικού μίνιμουμ σύμφωνα με το επίπεδο γλωσσομάθειας παρουσιάζει αντικειμενικές δυσκολίες.

τον σκοπό εξετάζεται το σύνολο των 142 φρασεολογισμών που αποτελούν τον πυρήνα του φρασεολογικού μίνιμουμ με βάση λειτουργικά κριτήρια. Η ταξινόμηση των στερεότυπων εκφράσεων του βασικού φρασεολογικού λεξιλογίου με βάση τη γλωσσική λειτουργία που πραγματώνουν βασίζεται στις κατηγορίες του ονομασιολογικού λεξικού των Ettinger *et al.* (2009), στο οποίο αναζητήθηκαν οι 142 φρασεολογικές μονάδες του πυρήνα του φρασεολογικού μίνιμουμ (44 από αυτές δεν ήταν λημματογραφημένες και καταχωρίστηκαν αυτόνομα από τον συγγραφέα). Η πραγματολογική αυτή προσέγγιση αποτελεί βάση για την συστηματική ενσωμάτωση φρασεολογικών μονάδων με υψηλή επικοινωνιακή αξία στα γλωσσικά εγχειρίδια της Γερμανικής ως ξένης γλώσσας.

Στον πίνακα που ακολουθεί αποτυπώνονται με έντονους χαρακτήρες οι βασικές (συχνότερες) γλωσσικές λειτουργίες που κωδικοποιεί ο πυρήνας του βασικού φρασεολογικού λεξιλογίου της Γερμανικής και οι αντίστοιχες στερεότυπες εκφράσεις που τις πραγματώνουν:¹³

Έχω/δηλώνω βεβαιότητα-συνήθεια-οικειότητα-πείρα	Συμμετέχω, αναλαμβάνω ενέργεια-πρωτοβουλία
1. <i>an der Reihe sein/an die Reihe kommen</i>	1. <i>(klar) auf der Hand liegen</i>
2. <i>mit von der Partie sein</i>	2. <i>Bescheid wissen (über jn/etw.)</i>
3. <i>etw. (selbst) in die Hand nehmen</i>	3. <i>(etw.) schwarz auf weiß (haben/besitzen)</i>
4. <i>etw. ins Auge fassen</i>	4. <i>etw. (schon) in der Tasche haben</i>
5. <i>etw. auf die Beine stellen</i>	5. <i>gang und gäbe sein</i>
6. <i>am Ball bleiben/sein</i>	6. <i>sich (Dativ) über etw. im Klaren sein</i>
7. <i>alle Hände voll zu tun haben</i>	

13. Λαμβάνονται υπόψη κατηγορίες γλωσσικών λειτουργιών, οι οποίες αριθμούν περισσότερα από τρία μέλη.

Δηλώνω ανασφάλεια-αβεβαιότητα	Έχω επιτυχία - δρω με επιτυχία
<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>in der Luft schweben/hängen</i> 2. <i>nach vielem/langem/einigem/ewigem Hin und Her</i> 3. <i>aus der Luft gegriffen sein</i> 4. <i>auf der Kippe stehen/sein</i> 5. <i>im Dunkeln tappen</i> 6. <i>(noch) in den Sternen stehen</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>etw. in den Griff bekommen/kriegen</i> 2. <i>jn/etw. im Griff haben</i> 3. <i>(s)einen Mann stehen</i> 4. <i>über die Runden kommen</i> 5. <i>ins Schwarze treffen</i>
Αντιμετωπίζω κίνδυνο-ρίσκο	Κάνω προσπάθεια - δραστηριοποιούμαι
<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>in der Luft liegen</i> 2. <i>auf dem Spiel stehen</i> 3. <i>etw. aufs Spiel setzen</i> 4. <i>etw. auf eigene Faust tun</i> 5. <i>jm an den Kragen gehen</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>in Schwung kommen</i> 2. <i>auf Touren kommen</i> 3. <i>jn auf Trab bringen</i> 4. <i>sich (Akk.) (tüchtig) ins Zeug legen</i>
Αντιμετωπίζω-δημιουργώ δυσκολίες	Εξετάζω-ελέγχω
<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>auf der Straße sitzen/stehe/n/liegen</i> 2. <i>das Weite suchen</i> 3. <i>jn/sich über Wasser halten</i> 4. <i>jm sind (die) Hände (und Füße) gebunden/gefesselt</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>jn/etw. im Auge behalten/haben</i> 2. <i>jn/etw. (nicht) aus den Augen/aus dem Auge verlieren</i> 3. <i>jn in Schach halten</i> 4. <i>jm auf die Finger sehen/schauen/gucken</i>
(Παρ)ενοχλώ	Βοηθώ ή αρνούμαι βοήθεια
<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>jm zur Last fallen</i> 2. <i>jm auf die Nerven fallen/gehen</i> 3. <i>jn/etw. in Atem halten</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>jm an die/zur Hand gehen</i> 2. <i>jm (mit etw.) unter die Arme greifen</i> 3. <i>jn (nicht) im Stich lassen</i>
Καθυστερώ-εμποδίζω-ματαιώνω	Κρίνω-εκτιμώ-ταυτίζω-γενικεύω
<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>etw. auf Eis legen</i> 2. <i>etw. im Keim ersticken</i> 3. <i>jm das Handwerk legen</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>etw./jn (mit) in Kauf nehmen</i> 2. <i>jn/etw./alle(s) unter einen Hut bringen</i> 3. <i>etw. auf einen (gemeinsamen) Nenner bringen</i>

Ολοκληρώνω	Εκφράζω ιδιοτροπία, ισχυρογνωμοσύνη, πείσμα
<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>etw. über die Bühne bringen</i> 2. <i>unter Dach und Fach sein</i> 3. <i>etw. unter Dach und Fach bringen</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>(immer) das letzte Wort haben/behalten (wollen/müssen)</i> 2. <i>sich (Dativ) etw. in den Kopf setzen</i> 3. <i>aus der Reihe tanzen</i>

Από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτει ότι στον πυρήνα του φρασεολογικού μίνιμουμ δεν υπερτερούν αριθμητικά σαφώς κάποιες συγκεκριμένες γλωσσικές λειτουργίες έναντι άλλων, αφού οι στερεότυπες εκφράσεις κατανέμονται σχετικά ισοβαρώς στις επιμέρους λειτουργίες. Ωστόσο, τα στοιχεία αυτά παρουσιάζουν γλωσσολογικό ενδιαφέρον, διότι αποτυπώνουν τις βασικές γλωσσικές λειτουργίες του φρασεολογικού μίνιμουμ, οι οποίες σχετίζονται με την εκφορά συγκεκριμένων λεκτικών πράξεων στην επικοινωνιακή πράξη. Επιπλέον, παρουσιάζουν διδακτικό ενδιαφέρον, διότι επιτρέπουν τη συστηματική, ομαδοποιημένη παρουσίαση και εκμάθηση σημασιολογικά και πραγματολογικά συναφούς φρασεολογικού λεξιλογίου στο μάθημα της Γερμανικής ως ξένης γλώσσας.

Συνεπώς, ο καθορισμός του κατάλληλου φρασεολογικού λεξιλογίου και η κατάλληλη παρουσίασή του στο ξενόγλωσσο μάθημα αποτελεί ένα πολύπλοκο εγχείρημα με ποικίλες παραμέτρους, αλλά με σημαντικά διδακτικά οφέλη.

3.2 Αρχές για την εκμάθηση του φρασεολογικού λεξιλογίου και διδακτικό μοντέλο

Στις αδυναμίες που παρουσιάζουν τα εγχειρίδια της Γερμανικής ως ξένης γλώσσας σε σχέση με την επιλογή κατάλληλου φρασεολογικού λεξιλογίου προστίθεται η –από μεθοδολογική άποψη– ακατάλληλη διδακτική τους προσέγγιση (Kühn 1992: 170-177 και 1994: 412 και 1996: 12; Lüger 1997: 91).

Οι φρασεολογισμοί παρουσιάζονται κατά κανόνα με τρόπο αφαιρετικό, ως οντότητες απομονωμένες από το γλωσσικό

και εξωγλωσσικό περικείμενο, εντός του οποίου αναπτύσσουν το σημασιολογικό και πραγματολογικό δυναμικό τους. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι οι ασκήσεις για την εκμάθηση φρασεολογικών μονάδων περιορίζονται κυρίως σε τυποποιημένες δραστηριότητες αντιστοίχισης, πολλαπλής επιλογής ή συμπλήρωσης, οι οποίες στόχο έχουν κυρίως να ελέγξουν τη γνώση της μορφής και του περιεχομένου των φρασεολογισμών, χωρίς ωστόσο να εξασφαλίζουν προηγουμένως την κειμενικά πλαισιωμένη παρουσίαση και επεξεργασία τους. Η μεθοδολογικά ανεπαρκής αυτή προσέγγιση εμπεριέχει την άρρητη θέση ότι η κατάκτηση φρασεολογισμών αφορά στη στείρα απομνημόνευση λημμάτων λεξικού με τη συστημική τους ιδιότητα –έξω από το ζωτικό χώρο της χρήσης τους σε κείμενα. Ωστόσο, οι πραγματολογικές συνθήκες εκφοράς των φρασεολογισμών, όπως η σχέση τους με συγκεκριμένες γλωσσικές λειτουργίες σε συγκεκριμένες επικοινωνιακές περιστάσεις και σε συγκεκριμένα κειμενικά είδη, το υφολογικό επίπεδο και οι συνυποδηλώσεις που κωδικοποιούν τη στάση του ομιλητή και τη σχέση του με τον συνομιλητή είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με το κειμενικό περιβάλλον, στο οποίο εμφανίζονται (Kühn 1992: 178; Burger 1998: 182-184). Συνεπώς, η διδακτική προσέγγιση των φρασεολογικών μονάδων οφείλει να είναι κειμενοκεντρική και να εστιάζει, όχι μόνο στη συστημική τους ιδιότητα, αλλά και στην επικοινωνιακή τους διάσταση.

Ιδιαίτερα σημαντική για την εδραίωση του φρασεολογικού λεξιλογίου είναι επίσης η ενεργής επεξεργασία του από τον ίδιο τον μαθητή με στόχο τη σταδιακή αυτονόμηση και την πρωτόβουλη ανάπτυξη της φρασεολογικής ικανότητας. Η δραστηριοποίηση του μαθητή έγκειται κυρίως στον αυτόνομο εντοπισμό φρασεολογικών μονάδων στο κείμενο και στην επαγωγική αποκωδικοποίηση της σημασίας τους. Η διερευνητική προσέγγιση του λεξιλογίου –σε αντίθεση με την παθητική εσωτερίκευση αδρανούς περιεχομένου– αποφέρει μαθησιακά οφέλη διότι καθιστά τον μαθητή αυτόνομο και ευνοεί την κατασκευή σταθερής, αιεφόρας γνώσης (Chrissou 2012: 71).

Για την υλοποίηση των αρχών της κειμενοκεντρικής και ενεργούς επεξεργασίας φρασεολογικού λεξιλογίου προτείνει ο Lüger (1997: 102) ένα διδακτικό μοντέλο τεσσάρων φάσεων (εντοπισμός, αποκωδικοποίηση, εδραίωση, χρήση), οι οποίες στοχεύουν στη συστηματική προαγωγή της φρασεολογικής ικανότητας στη διδακτική πράξη και περιγράφονται παρακάτω:¹⁴

α. Εντοπισμός

Στην πρώτη φάση ο μαθητής καλείται να εντοπίσει αυτόνομα φρασεολογικές μονάδες σε κείμενα.¹⁵ Προϋπόθεση αποτελεί η ανάπτυξη της «φρασεολογικής συνείδησης», η ευαισθητοποίηση του μαθητή με βάση τη μητρική ή την πρώτη ξένη γλώσσα, ώστε να είναι σε θέση να «σκοντάφτει» στις στερεότυπες εκφράσεις (Kühn 1992: 178), δηλ. να αναγνωρίζει τις διαφορές τους από τα ελεύθερα συντάγματα εστιάζοντας την προσοχή τους στις σημασιολογικές και μορφοσυντακτικές ιδιομορφίες που εμφανίζουν συχνά και παραπέμπουν σε φρασεολογικό λεξιλόγιο.¹⁶ Προς αυτή την κατεύθυνση είναι αναγκαία η διδα-

-
14. Το διδακτικό μοντέλο στηρίζεται στο μοντέλο τριών φάσεων του Kühn (1992: 178), το οποίο ο Lüger αναπτύσσει σε τέσσερις φάσεις προσθέτοντας φάση της εδραίωσης. Για παραδείγματα εφαρμογής του διδακτικού μοντέλου βλ. το διδακτικό υλικό των Ettinger *et al.* (2009) καθώς και τα αποτελέσματα του ερευνητικού προγράμματος Ephras (2006). Ένα μοντέλο έξι φάσεων προτείνει σύμφωνα με τον Eckhardt (2014: 13) ο Heringer (2011: 147-149), οι φάσεις του οποίου παρουσιάζουν μερική επικάλυψη με το παραπάνω διδακτικό μοντέλο: α. Εντοπισμός, β. προσδιορισμός της στερεότυπης έκφρασης και των συστατικών-κλειδιών, γ. αξιοποίηση των συστατικών-κλειδιών, δ. προσδιορισμός παραφράσεων και συνωνύμων, ε. αξιοποίηση του περικειμένου και στ. εμβάθυνση.
 15. Η εστίαση σε φρασεολογικό λεξιλόγιο οφείλει να λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο της επεξεργασίας γραπτών κειμένων, η οποία σε πρώτη φάση στοχεύει στην προαγωγή των επικοινωνιακών δεξιοτήτων. Η κειμενοκεντρική επεξεργασία φρασεολογικών μονάδων έχει το πλεονέκτημα της εστίασης στις ιδιαίτερες συνθήκες εκφοράς στο λόγο.
 16. Σχετικά με τις ιδιαιτερότητες που παραπέμπουν σε φρασεολογικό λεξιλόγιο βλ. Palm (1997: 31-32); Burger (1998: 20-22); Αναστασιάδη-Συμεωνίδη *et al.* (2006: 28-44); Chrissou (2012: 76).

σκαλία των χαρακτηριστικών τους και των περιορισμών, στους οποίους υπόκεινται, καθώς και της μεταγλωσσικής πλαισίωσης που τις συνοδεύει συχνά, π.χ. *που λέει ο λόγος...*, *είναι αυτό που λέμε ότι...* Κρίνεται επίσης απαραίτητη η εστίαση της προσοχής στη σχέση φρασεολογικής και κυριολεκτικής σημασίας και την ποικιλία που παρουσιάζουν οι φρασεολογισμοί σε επίπεδο μορφής. Για αυτό ενδείκνυται η εστίαση σε παραδείγματα από τη μητρική γλώσσα και την Αγγλική ως πρώτη ξένη γλώσσα με έμφαση στις ομοιότητες και διαφορές μεταξύ συγκεκριμένων διαγλωσσικά (πλήρως, μερικώς ή μη) ισοδύναμων φρασεολογισμών. Σημαντική είναι επίσης η επίγνωση σχετικά με τις πραγματολογικές συνθήκες εκφοράς που επιβάλλουν περιορισμούς στη χρήση των στερεότυπων εκφράσεων ανάλογα με την επικοινωνιακή κατάσταση, τον συνομιλητή και το κειμενικό είδος (Kühn 1992: 176; Lüger 1997: 97; Burger 1998: 182, 184; Αναστασιάδη-Συμεωνίδη *et al.* 2006: 90).

β. Αποκωδικοποίηση

Μετά τον εντοπισμό στο κείμενο ακολουθεί η αποκωδικοποίηση της σημασίας του φρασεολογισμού. Απαραίτητη για αυτό τον σκοπό είναι η διαδοχική ενεργοποίηση στρατηγικών κατανόησης. Με βάση την εκτενή ανάλυση της Hallsteinsdóttir (2001: 25, 26) περιγράφονται στο εξής τέσσερις βασικές στρατηγικές για τη χρήση τους στο μάθημα της ξένης γλώσσας, οι οποίες ιεραρχούνται με βάση τη χρονολογική σειρά, με την οποία εφαρμόζονται στη διδακτική πράξη:

I. Ενεργοποίηση πρωτότερων γνώσεων: Οι υπάρχουσες γνώσεις από τη μητρική γλώσσα ή από την πρώτη ξένη γλώσσα αποτελούν ένα σημαντικό εργαλείο για την κατανόηση. Είναι γνωστό εξάλλου (βλ. Piirainen 2012) ότι ένα μη αμελητέο μέρος του φρασεολογικού λεξιλογίου αποτελείται από διεθνισμούς (ισόγλωσσα), οι οποίοι πιθανότατα ανήκουν ήδη στο νοητικό λεξιλόγιο του μαθητή.

II. Αξιοποίηση της εικονικότητας: Φρασεολογισμοί με ιδιωματικό χαρακτήρα κωδικοποιούν συχνά τη φρασεολογική ση-

μασία μέσω μεταφορικών η μετωνυμικών διαδικασιών. Η αξιοποίηση της εικονικότητας για την αποκωδικοποίηση της σημασίας τους βασίζεται στο γεγονός ότι μεγάλος αριθμός φρασεολογικών μονάδων επιτρέπει μία κυριολεκτική ανάγνωση διατηρώντας την σημασιολογική αυτονομία των συστατικών του. Η αναλυσιμότητα αφορά ασφαλώς σε στερεότυπες εκφράσεις με αιτιολογημένη σχέση ανάμεσα στην κυριολεκτική και φρασεολογική σημασία. Αντιθέτως, η εικονικότητα δεν είναι διακριτή σε σημασιολογικά αδιαφανή λεξικά συντάγματα όπως *τα κάνω γης μαδιάμ* ή *αυτός το χαβά του*,¹⁷ όπου η σχέση κυριολεκτικής και φρασεολογικής ανάγνωσης δεν είναι προβλέψιμη από την προοπτική της συγχρονίας και η σχέση συστατικών της στερεότυπης έκφρασης και συνολικής σημασίας παρουσιάζεται ως πλήρως αναιτιολόγητη (Palm 1997: 13). Βεβαίως, η δυσκολία αυτή δεν αφορά σύμφωνα με τον Burger (1998: 67) αποκλειστικά σε σημασιολογικά αναιτιολόγητους φρασεολογισμούς, αλλά και σε στερεότυπες εκφράσεις με φαινομενικά αιτιολογημένη σημασιολογική σχέση και σαφή εικονικότητα. Επομένως, η εξαγωγή συμπερασμάτων για τη σημασία μίας φρασεολογικής μονάδας με βάση την εικόνα που κωδικοποιεί εξαρτάται από τις υποθέσεις του μαθητή, οι οποίες έχουν έντονο υποκειμενικό-συνειρμικό χαρακτήρα και δεν οδηγούν με ασφάλεια στην ορθή σημασία. Για παράδειγμα, η προσπάθεια αποκωδικοποίησης των λεξικών συνταγμάτων *χρυσώνω το χάπι, το έχω στο αίμα μου και κρέμομαι από τα χείλη κάποιου*, τα οποία –αν και εμφανίζουν σαφή εικονικότητα– παρουσιάζουν υψηλό βαθμό αυθαιρεσίας ανάμεσα στην κυριολεκτική και την φρασεολογική σημασία, είναι πιθανό να οδηγήσει και σε άλλες ερμηνείες πέρα της ορθής.

III. Αξιοποίηση του περικειμένου: Εάν οι υποθέσεις του μαθητή με βάση την εικονικότητα δεν οδηγήσουν στην αποκωδικοποίηση, η προσοχή εστιάζεται στο περικείμενο του φρασεολογι-

17. Τα συστατικά *μαδιάμ* και *χαβάς* δεν απαντώνται εκτός φρασεολογισμού και συνεπώς δεν αποτελούν ενεργά συστατικά της Νέας Ελληνικής.

σμού. Αυτή η στρατηγική κατανόησης αξιοποιεί το γεγονός ότι το (γλωσσικό και εξωγλωσσικό) συμφρασματικό πλαίσιο περιορίζει τον ορίζοντα του προσδοκώμενου νοήματος και συνεπώς τις πιθανές σημασίες της στερεότυπης έκφρασης. Στενά συνυφασμένη με την αξιοποίηση του περικειμένου είναι η διατύπωση και ο έλεγχος των υποθέσεων σχετικά με τη σημασία του φρασεολογισμού στα εκάστοτε κειμενικά συμφραζόμενα.

IV. Χρήση λεξικογραφικών εργαλείων: Εάν δεν οδηγήσουν οι τρεις παραπάνω στρατηγικές κατανόησης στην αποκωδικοποίηση του φρασεολογισμού, αξιοποιούνται λεξικογραφικά εργαλεία. Σε αυτά ανήκουν τα συμβατικά και ηλεκτρονικά λεξικά καθώς και τα ψηφιακά σώματα κειμένων, τα οποία συνδυάζουν συχνά τη δυνατότητα της αναζήτησης της σημασίας ενός λήμματος με την παρακολούθηση της χρήσης του σε αυθεντικά κείμενα. Ωστόσο, η ικανότητα της κατάλληλης χρήσης των εργαλείων αυτών δεν είναι δεδομένη και απαιτεί σταδιακή εξοικείωση μέσω εξάσκησης και κατάλληλης καθοδήγησης από τον καθηγητή (βλ. Chrissou 2012: 128-136).

Ιδιαίτερα σημαντική για την αυτόνομη εφαρμογή των στρατηγικών κατανόησης είναι η συστηματική εξάσκηση στο πλαίσιο της επεξεργασίας κειμένων. Στόχος είναι η εξοικείωση του μαθητή με την αυτόνομη προσέγγιση νέου φρασεολογικού λεξιλογίου.

γ. Εδραίωση

Μετά τον εντοπισμό και την αποκωδικοποίηση του φρασεολογικού λεξιλογίου στόχο αποτελεί η εδραίωση στη συνείδηση του μαθητή. Στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος βρίσκονται κυρίως στερεότυπα λεξικά συντάγματα, τα οποία διαφοροποιούνται από τα αντίστοιχα της μητρικής γλώσσας και συνεπώς παρουσιάζουν υψηλό βαθμό δυσκολίας. Κατάλληλοι για την εδραίωση του φρασεολογικού λεξιλογίου είναι οι γνωστοί τύποι δραστηριοτήτων (ασκήσεις πολλαπλής επιλογής, αντιστοι-

χισης, συμπλήρωσης κλπ.).¹⁸ Ωστόσο, οι ασκήσεις οφείλουν να μην περιορίζονται στην εδραίωση της μορφής και του περιεχομένου, αλλά να συμπεριλαμβάνουν και την πραγματολογική διάσταση, ώστε να διευκολύνεται η μετάβαση από την πρόσληψη στην αυτόνομη χρήση. Για αυτό ενδείκνυται η παρουσίαση φρασεολογικού λεξιλογίου εντός ενός σύντομου περικειμένου («*Mini-Kontext*» σύμφωνα με τον Beyer 2003: 12) και η συνακόλουθη διατύπωση υποθέσεων από τον μαθητή σχετικά με την επικοινωνιακή περίσταση, στην οποία παραπέμπει η εκφορά του στο λόγο. Στη δραστηριοποίηση του μαθητή μπορεί επίσης να συμβάλει η ενεργής εμπλοκή του στη δημιουργία ασκήσεων για συγκεκριμένους φρασεολογισμούς, τις οποίες επεξεργάζονται ακολούθως συμμαθητές του (βλ. Chrissou 2012: 136-139). Παιδαγωγικά κατάλληλη είναι επίσης η τήρηση ενός «φρασεολογικού ημερολογίου» (*portfolio* ερασιτεχνικής φρασεογραφίας), στο οποίο ο μαθητής –π.χ. στο πλαίσιο ενός σχεδίου εργασίας– καταχωρεί συνεργατικά τους φρασεολογισμούς που συναντά σε κείμενα μαζί με ένα σύντομο περικείμενο και καταγράφει τις μορφολογικές, σημασιολογικές και πραγματολογικές τους ιδιαιτερότητες (βλ. Ettinger 2011: 244-245).

δ. Χρήση

Για την κατάλληλη χρήση δεν αρκεί η γνώση της μορφής και του περιεχομένου του φρασεολογικού λεξιλογίου (Burger 1998: 182), αλλά απαιτείται η ανάπτυξη της γλωσσικής επίγνωσης σε σχέση με τις συνθήκες εκφοράς (Kühn 1994: 423-424). Συνεπώς, ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο της κειμενοκεντρικής προσέγγισης των στερεότυπων εκφράσεων αποκτά ο καθοδηγούμενος αναστοχασμός σε σχέση με την πραγματολογική τους διάσταση (επικοινωνιακή περίσταση, σχέση των ομιλητών,

18. Η εξάσκηση επιμέρους χαρακτηριστικών του φρασεολογικού λεξιλογίου σε επίπεδο μορφής και σημασίας νομιμοποιείται από διδακτική άποψη, εφόσον έχει προηγηθεί η επεξεργασία της ευρύτερης επικοινωνιακής του διάστασης εντός κειμένου (βλ. Hessky 1992: 166; Babillon 2001: 106-107; Ettinger 2007: 897, 900).

κειμενικό είδος), ώστε να διευκολύνεται η μετάβαση από την πρόσληψη στην αυτόνομη χρήση στο λόγο. Είναι σαφές ότι η αυτοματοποιημένη, αυθόρμητη χρήση φρασεολογικού λεξιλογίου κατά την επικοινωνιακή πράξη εμπεριέχει δυσκολίες για τον μαθητή, ο οποίος καλείται συχνά να λάβει υπόψη πολυάριθμους περιορισμούς που αφορούν στην κατάλληλη χρήση του. Προϋπόθεση για τη σταδιακή μετάβαση από την πρόσληψη στη χρήση αποτελεί η διαφοροποιημένη προσέγγιση του φρασεολογικού λεξιλογίου ανάλογα με τον βαθμό δυσκολίας που παρουσιάζει καθώς με το επίπεδο γλωσσομάθειας του μαθητή (βλ. σχετικά 3.1).

Για την ελεύθερη χρήση των στερεότυπων εκφράσεων ενδείκνυται σε πρώτη φάση η παραγωγή γραπτού λόγου, η οποία προσφέρει χρόνο στο μαθητή για να αναστοχαστεί σχετικά με τη σημασία, τη μορφή και τις πραγματολογικές τους ιδιαιτερότητες. Κατάλληλες αφορμές κατευθυνόμενης ή ελεύθερης παραγωγής γραπτού λόγου προσφέρουν κειμενικά είδη, τα οποία παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον ή/και είναι οικεία στον μαθητή, π.χ. η συγγραφή ενός διαλόγου, ενός διαφημιστικού σποτ ή τη συνεργασία τους πάνω σε ένα wiki. Η εδραίωση των πραγματολογικών συνθηκών εκφοράς του νέου φρασεολογικού λεξιλογίου στη συνείδηση του μαθητή ευνοείται ιδιαίτερα από την παραγωγή κειμένου, το οποίο κωδικοποιεί οικείες επικοινωνιακές καταστάσεις και συνδέεται άμεσα με την καθημερινότητα και τα ενδιαφέροντα του μαθητή (Kühn 1994: 425; Lüger 1997: 115). Τέλος, ως «μοντέλο» για την αυτόνομη χρήση των φρασεολογισμών κατά την παραγωγή γραπτού λόγου μπορεί να λειτουργήσει η αξιοποίηση σχετικών αυθεντικών παραδειγμάτων από σώματα κειμένων.

4. Επίλογος

Είναι γεγονός ότι η εφαρμογή του διδακτικού μοντέλου των τεσσάρων φάσεων στη διδακτική πράξη αποτελεί –ειδικά μέχρι να εξοικειωθούν οι μαθητές με αυτό– μία χρονοβόρα διαδικασία. Ωστόσο, η συστηματική εφαρμογή του ευνοεί την

ανάπτυξη της γλωσσικής επίγνωσης, την «ευαισθητοποιημένη ματιά» στο φρασεολογικό λεξιλόγιο και συνεπώς την αυτόνομη επεξεργασία του μέσα στο κειμενικό του περιβάλλον. Οι αφορμές εφαρμογής του διδακτικού μοντέλου στο μάθημα της ξένης γλώσσας είναι δεδομένες, διότι η προαγωγή της φρασεολογικής ικανότητάς του δεν διεξάγεται μεμονωμένα, αλλά συνδέεται άρρηκτα με την επεξεργασία και την κατανόηση κειμένων στο πλαίσιο της ανάπτυξης επικοινωνιακών δεξιοτήτων.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το μάθημα της ξένης γλώσσας παρουσιάζει η διαφοροποίηση του φρασεολογικού λεξιλογίου ανάλογα με την επικοινωνιακή αξία και συνεπώς τη χρησιμότητά του στην καθημερινή επικοινωνία. Για αυτό τον σκοπό εξετάζονται στην παρούσα μελέτη οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για την επικαιροποίηση των γλωσσικών διδακτικών εγχειριδίων της Γερμανικής ως ξένης γλώσσας σε σχέση με το φρασεολογικό λεξιλόγιο που επιλέγουν. Τα στοιχεία που προκύπτουν από την αξιοποίηση της διεθνούς βιβλιογραφίας και από την παρούσα μελέτη αποτελούν βάση για την αιτιολογημένη επιλογή κατάλληλου φρασεολογικού λεξιλογίου στο μάθημα της Γερμανικής ως ξένης γλώσσας και την πραγματολογικά θεμελιωμένη σύνδεση του φρασεολογικού μίνιμουμ με συγκεκριμένες γλωσσικές λειτουργίες στα διδακτικά γλωσσικά εγχειρίδια. Με στόχο τον προσδιορισμό του κατάλληλου βηματισμού για την παρουσίαση των συχνών και δόκιμων στερεότυπων εκφράσεων της Γερμανικής στα εγχειρίδια προτείνεται να εξεταστούν στο πλαίσιο μελλοντικών μελετών οι σχέσεις διαγλωσσικής ισοδυναμίας ανάμεσα στο φρασεολογικό μίνιμουμ της Γερμανικής και το αντίστοιχο λεξιλόγιο της Ελληνικής.

Με δεδομένο τον μεγάλο όγκο του φρασεολογικού λεξιλογίου με υψηλή επικοινωνιακή αξία (η παρούσα μελέτη βασίστηκε στις 142 στερεότυπες εκφράσεις που ανήκουν στον πυρήνα του βασικού φρασεολογικού λεξιλογίου, το οποίο αποτελεί μέρος του συνολικού βασικού φρασεολογικού λεξιλογίου που αριθμεί 1112 στερεότυπες εκφράσεις) είναι μάλλον απίθανο να θεωρήσουμε ότι ο μαθητής πρόκειται να συναντήσει το σύνολο

του σε κείμενα (Ettinger 2007: 897). Πιο ρεαλιστική μπορεί να θεωρηθεί η αυτόνομη ανάπτυξη της φρασεολογικής ικανότητας και η συνειδητή εστίαση σε φρασεολογικό λεξιλόγιο με βάση τις προσωπικές ανάγκες επικοινωνίας. Αναφερόμενος σε αυτή τη σχέση εισάγει ο Ettinger (2013: 25) τον όρο της «υποκειμενικής χρησιμότητας». Για αυτόν τον σκοπό ενδείκνυται η αυτόνομη προσέγγιση των στερεότυπων εκφράσεων που ανήκουν στο φρασεολογικό μίνιμουμ μέσω της στοχευμένης αναζήτησης και επεξεργασίας τους σε αυθεντικά σώματα κειμένων.¹⁹ Η ανάπτυξη δεξιότητων για την αυτόνομη διερεύνηση και κατάκτηση του φρασεολογικού λεξιλογίου αποτελεί μακροπρόθεσμα μία ασφαλή μέθοδο για την αυτόνομη και διαρκή προαγωγή της φρασεολογικής ικανότητας.

BIBLIOΓΡΑΦΙΑ

- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Άννα και Ευθυμίου, Αγγελική (2006). *Οι στερεότυπες εκφράσεις και η διδακτική της νέας ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας*. Αθήνα: Πατάκης.
- Babillon, Laurence (2001). "Übungstypologie zur Phraseologie des Französischen", στο Lorenz-Bourjot, Matine και Lüger, Heinz-Helmut, επιμ. *Phraseologie und Phraseodidaktik*. Wien: Edition Praesens. 105-124.
- Baur, Rupprecht; Chlosta, Christoph; Grzybek, Peter (1996). "Das Projekt Sprichwörter-Minima im Deutschen und Kroatischen: What is worth doing - do it well!", *Muttersprache 2*: 162-189.
- Beyer, Jürgen (2003). "Feste Wendungen – untrennbarer Bestandteil der Wortschatzarbeit im Unterricht DaF". Online: http://www.juergenbeyer.com/pdf/feste_wendungen.pdf

19. Σχετικά με την αξιοποίηση αυθεντικών σωμάτων κειμένων για την προαγωγή της φρασεολογικής ικανότητας στο μάθημα της ξένης γλώσσας βλ. Chrissou (2012).

Οι στερεότυπες εκφράσεις ανάμεσα στη Γλωσσολογία και τη Διδακτική

- Burger, Harald (1998). *Phraseologie*. Berlin: Erich Schmidt (Grundlagen der Germanistik, 36).
- Burger, Harald; Buhofer, Annelies; Sialm, Ambros (1982). *Handbuch der Phraseologie*. Berlin, New York: de Gruyter.
- Burger, Harald; Dobrovól'skij, Dmitrij; Kühn, Peter; Norrick, R. Neal (2007). "Phraseologie: Objektbereich, Terminologie und Forschungsschwerpunkte", στο Burger, Harald; Dobrovól'skij, Dmitrij; Kühn, Peter; Norrick, R. Neal, επιμ. *Phraseologie. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*. Τόμ. Α και τόμ. Β. Berlin, New York: de Gruyter. 1-10.
- Chrissou, Marios (2012). *Phraseologismen in Deutsch als Fremdsprache. Linguistische Grundlagen und didaktische Umsetzung eines korpusbasierten Ansatzes*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač.
- Coseriu, Eugenio (1981). "Kontrastive Linguistik und Übersetzung, ihr Verhältnis zueinander", στο Kühlwein, Wolfgang; Thome, Gisela; Wills, Wolfram, επιμ. *Kontrastive Linguistik und Übersetzungswissenschaft. Akten des Internationalen Kolloquiums Traer / Saarbrücken 25. -30.9.1978: München*. 183-199.
- Δημοπούλου, Βαρβάρα (2012). "Στοιχεία για την εννοιολογική θεμελίωση και τη γνωστική λειτουργικότητα των νεοελληνικών ιδιωματικών εκφράσεων: Παραδείγματα από το σημασιολογικό πεδίο της φύσεως", στο Γαβριηλίδου, Ζωή *et al.*, επιμ. *10^ο Διεθνές Συνέδριο Ελληνικής Γλωσσολογίας*. Κομοτηνή: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. 773-782.
- Dobrovól'skij, Dmitrij (1997). *Idiome im mentalen Lexikon. Ziele und Methoden der kognitiv basierten Phraseologieforschung*. Trier: WBT.
- Donalies, Elke (2009). *Basiswissen Deutsche Phraseologie*. Tübingen *et al.*: Francke.
- Duden 11 (2008³). *Redewendungen – Wörterbuch der deutschen Idiomatik*. Mannheim: Bibliographisches Institut & F.A. Brockhaus AG.

- Đurčo, Peter (2007). "Phraseologie und allgemeines Konzept für eine komplex strukturierte Datenbank", στο Jesenšek, Vida και Fabčič, Melanija, επιμ. *Phraseologie kontrastiv und didaktisch. Neue Ansätze in der Fremdsprachenvermittlung*. Maribor: Slavistično društvo-Filozofska fakulteta. 169-180.
- Ehrhardt, Claus (2014). "Idiomatische Kompetenz: Phraseme und Phraseologie im DaF-Unterricht", *GFL-Journal* 1: 1-20.
- Ενιαίο Πρόγραμμα Σπουδών για τις Ξένες Γλώσσες (ΕΠΣ-ΞΓ) (2011). Στο πλαίσιο της πράξης «Νέο Σχολείο (Σχολείο 21^{ου} Αιώνα)» με συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ε.Ε. (επιστημ. υπεύθ. καθ. Β. Δενδρινού).
- Ephras(2006). *Ein mehrsprachiges phraseologisches Lernmaterial*. Mit CD-ROM. Ljubljana: Založba Rokus (Demo online: <http://www.demo.ephras.org>).
- Ettinger, Stefan (2007). "Phraseme im Fremdsprachenunterricht", στο Burger, Harald (u.a.) επιμ. *Phraseologie. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*. Τόμ. Α και τόμ. Β. Berlin et al.: de Gruyter. 893-909.
- Ettinger, Stefan (2011). "Einige kritische Fragen zum gegenwärtigen Forschungsstand der Phraseodidaktik", στο Schäfer, Patrick και Schowalter, Christine, επιμ. *In mediam linguam. Mediensprache – Redewendungen – Sprachvermittlung (Festschrift für Heinz-Helmut Lüger)*. Landau: Verlag Empirische Pädagogik. 231-250.
- Ettinger, Stefan (2013). "Aktiver Phrasemgebrauch und/oder passive Phrasemkenntnisse im Fremdsprachenunterricht. Einige phraseodidaktische Überlegungen", στο González Rey, María Isabel, επιμ. *Phraseodidactic Studies on German as a Foreign Language / Phraseodidaktische Studien zu Deutsch als Fremdsprache*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač. 11-30.
- Ettinger, Stefan και Hessky, Regina (2009). "Deutsche Redewendungen. Ein ideographisch gegliedertes Wörter-, Übungs- und Lesebuch für Fortgeschrittene". Online: <http://www.ettinger-phraseologie.de/pages/deutsche-redewendungen.php>

- Fleischer, Wolfgang (1997²). *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen: Niemeyer.
- Glaboniat, Manuela; Müller, Martin; Rusch, Paul; Schmitz, Helen; Wertenschlag, Lukas (2005). *Profile deutsch. Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen; Lernzielbestimmungen, Kannbeschreibungen, kommunikative Mittel; Niveau A1-A2, B1-B2, C1-C2*. Berlin: Langenscheidt.
- Granger, Sylviane και Paquot, Magali (2008). “Disentangling the phraseological web”, στο Granger, Sylviane και Meunier, Fanny. *Phraseology. An interdisziplinäre perspective*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 51-66.
- Hallsteinsdóttir, Erla (2001). *Das Verstehen idiomatischer Phraseologismen in der Fremdsprache Deutsch*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač.
- Hallsteinsdóttir, Erla (2011). “Aktuelle Forschungsfragen der deutschsprachigen Phraseodidaktik”, *Linguistik Online* 47, 3: 3-31.
- Hallsteinsdóttir, Erla; Šajánková, Monika; Quasthoff, Uwe (2006). “Phraseologisches Optimum für Deutsch als Fremdsprache. Ein Vorschlag auf der Basis von Frequenz- und Geläufigkeitsuntersuchungen”. *Linguistik Online* 27, 2: 117-136.
- Heringer, Hans Jürgen (2011). *Texte analysieren und verstehen*. Paderborn: Fink (UTB).
- Hessky, Regina (1992). “Aspekte der Verwendung von Phraseologismen im Unterricht DaF”, στο Zöfgen, Ekkehard, επιμ. *Fremdsprachen Lehren und Lernen* 21. (Themenschwerpunkt: Idiomatik und Phraseologie). Tübingen: Narr. 159-168.
- Hessky, Regina (2007). “Perspektivenwechsel in der Arbeit mit Phraseologie im DaF-Unterricht”, στο Jesenšek, Vida και Fabčič, Melanija, επιμ. *Phraseologie kontrastiv und didaktisch. Neue Ansätze in der Fremdsprachenvermittlung*. Maribor: Slavistično društvo, Filozofska fakulteta. 9-16.
- Jazbec, Saša και Enčeva, Milka (2012). “Aktuelle Lehrwerke für

- den DaF-Unterricht unter dem Aspekt der Phraseodidaktik”, *Porta Linguarum* 17: 153-171.
- Jesenšek, Vida (2007). “Lehr- und Lerngegenstand Phraseologie”, στο Jesenšek, Vida και Fabčič, Melanija, επιμ. *Phraseologie kontrastiv und didaktisch. Neue Ansätze in der Fremdsprachenvermittlung*. Maribor: Slavistično društvo, Filozofska fakulteta. 17-26.
- Konecny, Christine (2010). “Lexikalische Kollokationen und der Beitrag der Internet-Suchmaschine Google zu ihrer Erschließung und Beschreibung”, στο Ptashnyk, Stefaniya; Hallsteinsdóttir, Erla; Bubenhofer, Noah, επιμ. *Korpora Web und Datenbanken. Computergestützte Methoden in der modernen Phraseologie und Lexikographie*. Baldmannsweiler: Schneider (Phraseologie und Parömiologie, 25). 77-94.
- Kühn, Peter (1992). “Phraseodidaktik, Entwicklungen, Probleme und Überlegungen für den Muttersprachenunterricht und den Unterricht DaF”, στο Zöfgen, Ekkehard, επιμ. *Fremdsprachen Lehren und Lernen* 21. (Themenschwerpunkt: Idiomatik und Phraseologie). Tübingen: Narr. 169-189.
- Kühn, Peter (1994). “Pragmatische Phraseologie: Konsequenzen für die Phraseographie und Phraseodidaktik”, στο Sandig, Barbara, επιμ. *Europhras 1992. Tendenzen in der Phraseologieforschung*. Bochum: Brockmeyer. 411-428.
- Kühn, Peter (1996). “Redewendungen – nur im Kontext. Kritische Anmerkungen zu Redewendungen in Lehrwerken”. *Fremdsprache Deutsch. Redewendungen und Sprichwörter* 2-15: 10-15.
- Lüger, Heinz-Helmut (1997). “Anregungen zur Phraseodidaktik”, *Beiträge zur Fremdsprachenvermittlung* 32: 69-120.
- Möhring, Jupp (2011). “Kollokationen im Lernerwörterbuch – Anspruch und Wirklichkeit”, *Linguistik Online* 47, 3: 33-53.
- Μότσιου, Βικτώρια (1987). “Ελευθερία και δέσμευση στη γλώσσα (η περίπτωση των ιδιωτισμών)”, *Δωδώνη. Φιλολογία:*

Επιστημονική Επετηρίδα του Τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων ιζ': 231-255.

Palm, Christine (1997). *Phraseologie. Eine Einführung*. (2η ενημερ. έκδοση) Tübingen: Narr.

Piirainen, Elisabeth (2012). *Widespread Idioms in Europe and Beyond. Toward a Lexicon of Common Figurative Units*. New York [u. a.]: Peter Lang (International Folkloristics).

Sinclair, John (2004). "New Evidence, New Priorities, New Attitudes", στο Sinclair, John, επιμ. *How to use Corpora in Language Teaching*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins B.V. 271-300.

Sinclair, John (2008). "Preface", στο Granger, Sylviane και Meunier, Fanny. *Phraseology. An interdisciplinary perspective*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. XV-XIIX.

Stöckl, Hartmut (2004). *Die Sprache im Bild – Das Bild in der Sprache. Zur Verknüpfung von Sprache und Bild im massenmedialen Text. Konzepte, Theorien, Analysemethoden*. Berlin, New York: de Gruyter.

Συμβούλιο της Ευρώπης (2001). *Κοινό Πλαίσιο Αναφοράς για τη Γλώσσα. Εκμάθηση, διδασκαλία, αξιολόγηση*. Online: http://www.pi-schools.gr/lessons/english/pdf/cef_gr.pdf